

หลักสํารณียธรรม: บทสังเคราะห์เพื่อการพัฒนาชุมชน
แบบมีส่วนร่วม*

SARANI DHARMMA PRINCIPLES: SYNTHESIS FOR COMMUNITY
DEVELOPMENT WITH THE PARTICIPATION

อดิสร คงทอง

Adison Kongthong

พระศราวุฒิ เข้มสม

Phasawut Khemsom

เพลิน จามจรี

Plearn Chamchuri

ไพรัตน์ ฉิมหาด

Pairat Chimhad

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

เดช ไข่น้ำแก้ว

Daycho Khaenamkhaew

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

E-mail: daycho_kha@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความหลักสํารณียธรรม: บทสังเคราะห์เพื่อการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม พบว่า การนำหลักสํารณียธรรมมาใช้ร่วมกับการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาที่จะช่วยให้ เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและเพื่อให้เกิดความระลึกรู้ถึงต่อกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเคารพ เชื่อฟังกันและสร้างความสามัคคีอันเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกอบด้วย 1) การสร้างความรักและความปรารถนาดีต่อกัน ๆ คนในชุมชน 2) การพูดจา ด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ พูดจาสุภาพอ่อนโยน พูดจาด้วยความรัก ความเข้าใจและความปรารถนา ดีต่อกัน พร้อมทั้งการพูดให้กำลังใจซึ่งกันและกันเพื่อสื่อความหมายถึงการสร้างขวัญกำลังใจต่อ คนในชุมชน 3) การมีความคิดเชิงบวก การคิดดี และการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในลักษณะการคิด อย่างเป็นระบบเพื่อการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ และร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมที่ทำ

* Received 5 November 2021; Revised 13 December 2021; Accepted 18 December 2021

ร่วมกัน 4) การไม่แบ่งแยกหรือไม่แบ่งพรรคแบ่งฝ่าย มีความยุติธรรมและความเสมอภาคให้กับคนในชุมชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน 5) การรักษากฎและกติกากันที่ตกลงร่วมกันในชุมชน มีความเป็นระเบียบ มีวินัยและมีความมั่นคงปลอดภัยเพื่อการร่วมกันอย่างปกติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมหรือความหลากหลาย 6) คนในชุมชนและหน่วยงานทุกภาคส่วนสร้างการมีส่วนร่วมในลักษณะการร่วมกันคิดและทำกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ในการร่วมวางแผนพัฒนาชุมชนด้วยความคิดเห็นที่ตรงกันและปราศจากความขัดแย้ง เพื่อเป้าหมายร่วมคือ ชุมชนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามความต้องการได้อย่างมีความสุขและสร้างคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน

คำสำคัญ: หลักสาราณียธรรม, บทสังเคราะห์, การพัฒนาชุมชน

Abstract

Academic article in Sarani Dhamma Principles: Synthesis for Community Development with The Participation. The findings revealed that Bringing the principles of Saranee Dharma together with community development as a development guideline that will help support one another and bring awareness to each other. This is to create respect and obedience to each other, and to create unity which is an important basis for people's participation in the community, consisting of 1) Creating love and goodwill for everyone in the community. 2) Conversation with beautiful words speak politely speak with love mutual understanding and goodwill, along with speaking to encourage each other to convey the meaning of building morale for people in the community. 3) Positive thinking, good thinking and creative thinking in a systematic way for doing various community development activities and benefiting from joint activities. 4) Not separating or dividing parties There is fairness and equality for all people in the community equally. 5) Maintaining the rules and regulations agreed upon in the community orderly Discipline and security for peaceful coexistence among multicultural or diverse cultures. 6) People in the community and agencies from all sectors create a participatory way of thinking together and doing creative activities in joint planning for community development with the same opinion and without conflict. For the common goal is the community can develop sustainable according to their needs happily and create quality of life for people in the community.

Keywords: Saraniya Dhamma, Synthesis, Community Development

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 - 2564 ได้นำสถานการณ์ปัจจุบัน และสภาพแวดล้อมของการบริหารประเทศ นำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้ สอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงอนาคตที่ก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของประเทศและชุมชนในด้าน ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ให้มุ่งไปสู่เป้าหมายสูงสุดภายใต้วิสัยทัศน์ “เศรษฐกิจฐาน รากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2564” ได้มุ่งขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติให้เกิด ประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ ทำให้มีความง่าย ทำทนาย และเป็นไปได้ในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับ ที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ของประเทศไทย นโยบายของรัฐบาล สถานการณ์ สภาพแวดล้อมในปัจจุบัน เพื่อให้บุคลากรทุกคน ใช้เป็นกรอบทิศทางการปฏิบัติงาน โดยสามารถกำหนดรูปแบบนำไปประยุกต์สู่การปฏิบัติงานได้ตามความเหมาะสม และ ขับเคลื่อนวาระกรมการพัฒนาชุมชน (Agenda) เพื่อมุ่งมั่นว่าขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนเข้มแข็ง ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อก้าวไปสู่ “เศรษฐกิจครัวเรือนมีความมั่นคง ประชาชนใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข” (กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน, 2559)

การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยร่วมมือกับ ส่วนราชการและประชาชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน เพื่อให้เกิด ความเจริญในทุกด้าน เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การพัฒนา สังคมให้เกิดการอยู่ดีมีสุขในลักษณะโครงสร้างพื้นฐาน หรือการมุ่งเน้นพัฒนาวัฒนธรรมให้ กลายเป็นสินค้าจลนเลยพหุวัฒนธรรมหรือความหลากหลายอันดีงามที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะ อย่างยิ่งจากปัญหาที่ชุมชนมักเผชิญ คือ ปัญหาเศรษฐกิจ ผู้คนทุกข์ทรมานจากความยากจน และมีชีวิตอยู่อย่างยากจน เนื่องจากขาดความรู้ในการผลิตที่ทันสมัย วิธีการผลิตยังอยู่ภายใต้ อิทธิพลของธรรมชาติคือการขาดเงินทุน การขาดแคลนอุปกรณ์การผลิต การนำงานพัฒนา ชุมชนมาใช้จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาวบ้านในชนบท อันเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของ ประชาชน ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นช่วยแก้ปัญหาการว่างงานและส่งเสริมให้ประชาชนใช้เวลา ว่างให้เกิดประโยชน์ ลดความแตกต่างของประชาชน ทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของประชาชน ดีขึ้นและประเทศมีเสถียรภาพมากขึ้น และงานพัฒนาชุมชนมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหา สังคม ซึ่งรวมถึง "ผู้นำชุมชน" ที่มีความสำคัญในการช่วยให้บรรลุเป้าหมายในการปรับปรุง คุณภาพชีวิตของประชาชน หากการพัฒนาในด้านใดด้านหนึ่งเกิดจากการละเลยหรือไม่ให้ ความสำคัญเท่ากับอีกฝ่ายหนึ่ง ด้านที่พัฒนาแล้วจะไม่ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง เพราะมี

ด้านที่ยังไม่พัฒนาที่กลายเป็นปัญหาที่แฝงอยู่ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาทั้งคนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน (พระบุญโชค กิตติสารโร (คำภีระ), 2555)

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนยังสร้างความสัมพันธ์โดยตรงที่จะส่งผลต่อชีวิตของผู้คน เนื่องจากการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิด “การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ ร่วมประสาน ร่วมประเมิน และร่วมรับผลประโยชน์” สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นจากความต้องการของคนในชุมชน เป็นวิธีสร้างช่องทางที่นำเรื่องราวและความคิดเห็นของคนในชุมชนมาถกประเด็นและหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จากการสนทนาและระหว่างคนที่มีความคิดเห็นต่างกันจะสร้างความมั่นใจ และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในมุมมองทางเลือกที่มีคุณค่า (วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, 2551) ภายใต้ธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธเถรวาท พระพุทธเจ้าตรัสถึงพระธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ให้เคารพซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน สามัคคีกัน งดการทะเลาะวิวาท คือ คิด พูด กระทำด้วยเมตตา มาจากสาราณียธรรม คือ เมตตากายกรรม (ทำด้วยเมตตา) เมตตาวาจากรรม (พูดด้วยเมตตา) และเมตตา मनกรรม (คิดด้วยเมตตา) หากดูจากมิติการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ช่วยเหลือกัน เพื่อปฏิบัติตามกฎสาธารณสุขหรือแบ่งปันอย่างเท่าเทียมและทุกคนปฏิบัติตนอย่างเท่าเทียมกันภายในกฎ ความจริงที่ว่าคนต่างพยายามปรับความคิดเห็นเพื่อแก้ไขร่วมกัน (พระสมุห์อมร อมโร (สีดา) และคณะ, 2562)

จากความสำคัญข้างต้นจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม” เพื่อการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนเพื่อความเป็นนำหนึ่งอันเดียวกันที่จะนำพาชุมชนเจริญรุ่งเรืองขึ้นภายใต้หลักสาราณียธรรมและเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนทุกระดับในอนาคต

มโนทัศน์: ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (สุมิตร สุวรรณ, 2554) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการพยายามให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประสานงานและเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนทุกระดับในอนาคต (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2538) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบคุณภาพระหว่างสภาวะของบางสิ่งบางอย่างในช่วงเวลาต่าง ๆ กล่าวคือ ถ้าสภาพปัจจุบันของสิ่งนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แสดงว่าเป็นการพัฒนา เนื่องจากการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพในลักษณะที่ดีขึ้นกว่าเดิม (ปกรณ ปรียากร, 2538)

การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในระบบการดำเนินการทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้นไปพร้อม ๆ กัน การเปลี่ยนแปลงของบางสิ่งในแง่ของคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงเพียงฝ่ายเดียว (สนธยา พลศรี, 2547) นอกจากกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากเศรษฐกิจ สังคมและ

วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีการพัฒนาเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้เกิดปัญหา เพียงแต่การพัฒนาความเข้าใจสมัยใหม่เป็นความก้าวหน้าในด้านวัสดุ รูปแบบ และปริมาณ เช่น ถนน อาคาร ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและการพัฒนาในพระพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาคนทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเน้นที่คุณภาพชีวิตหลักความถูกต้องและดุลยภาพอันก่อให้เกิดประโยชน์ สามัคคี และเป็นประโยชน์แก่สรรพสัตว์อย่างสูงสุด โดยไม่ล่วงล้ำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นิพนธ์ ชัยวรมุขกุล, 2555)

ในทางพระพุทธศาสนา การพัฒนาหรือวัฒนา หมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ พัฒนาการของมนุษย์ที่เรียกว่า ภาวนา และพัฒนาการอื่น ๆ วัตถุที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น วัตถุสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่าพัฒนาหรือวัฒนา ซึ่งเป็นเรื่องที่เพิ่มขึ้น ให้มากขึ้นหรือเติบโตและได้แนะนำว่า การพัฒนาไม่ได้หมายถึงการทำให้มากขึ้น เพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่มันหมายถึงการตัดหรือทิ้งการพัฒนาเป็นสิ่งที่ทำแล้วเจริญก้าวหน้าจริง ๆ กล่าวคือ ต้องไม่มีปัญหาติดตามผลหรือเสื่อมถอย หากมีปัญหาหรือความเสื่อม ย่อมไม่ใช่การพัฒนา แต่เป็นภัยพิบัติ ตรงข้ามกับการพัฒนา (พระราชมุนี, (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2530) การพัฒนาชุมชนเป็นการเคลื่อนไหวที่ผู้คนในชุมชนเล็ก ๆ มารวมตัวกันเพื่อหารือเกี่ยวกับความต้องการของพวกเขา ร่วมกันวางแผนและดำเนินการร่วมกันจนเป็นที่พอใจและสนองความต้องการของประชาชนในชุมชน (Batten, T. R., 2021) เป็นการเคลื่อนไหวที่รวมกำลังประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนให้มีความเจริญยิ่งขึ้นและบูรณาการชุมชนนั้นเข้ากับชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนได้อุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของชาติอย่างเต็มที่ (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2564)

นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนยังเป็นการส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมสู่ชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน การพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง เป็นความคิดริเริ่มของคนในชุมชน รวมถึงกระบวนการฝึกกำลังระหว่างคนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนให้มีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น (ยุทธนา กาเต็ม, 2563)

ร่วมด้วยช่วยกัน: การขับเคลื่อนพลังชุมชนโดยอาศัยการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การทำงานในชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มีศักยภาพ และต้องจัดการกับปัญหาร่วมกัน โดยที่ชุมชนมีความหลากหลายทั้งด้านสถานภาพ เพศ อายุ และสถานภาพทางสังคม เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้งานดำเนินไปอย่างทั่วถึงไม่กระจุกตัวในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และเผยแพร่ผลงานสู่คนในชุมชนในสังคมอย่างทั่วถึง การดำเนินโครงการพัฒนาเป็นการสนับสนุนเป็น ขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง หลายครั้งพบว่าโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนจากการศึกษาและรับข้อมูล เมื่อ

ดำเนินการแล้วมักมีปัญหาและขาดความเข้าใจ ความคิดส่วนใหญ่เป็นความคิดของเจ้าหน้าที่ ส่งผลให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมที่แท้จริงควรเกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชนตามการรับรู้ข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา วางแผน กำหนดเป้าหมาย ตัดสินใจ ดำเนินการ ตรวจสอบ ประเมิน สรุป แก้ไข และขยาย และเผยแพร่สู่สาธารณะ (รุ่งกานต์ ปราชญ์ศรีภูมิ, 2555)

นอกจากนี้การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการริเริ่ม การตัดสินใจร่วมกันมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่กระทบต่อชุมชนและฝึกกำลังให้เกิดประโยชน์ ความร่วมมือ ระดมพลังประชาชนเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างประชาชน และรวมถึงปฏิบัติการให้ประชาชนร่วมมืออย่างเต็มที่กับหน่วยงานของรัฐหรือตัวแทน เป็นการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหรือเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนา ประกอบกับภาคส่วนต่าง ๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่ของตน ทุกองค์ประกอบต้องมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558)

การพัฒนาชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้มแข็ง มีศักยภาพ และต้องจัดการกับปัญหาร่วมกัน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิด ศักยภาพ ความรู้ และการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อรับข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา วางแผน กำหนดเป้าหมาย ตัดสินใจ ดำเนินการตรวจสอบ ติดตาม ประเมิน สรุป แก้ไข ขยายผลและเผยแพร่สู่สาธารณะอย่างต่อเนื่องและชุมชนมีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น

คน ชุมชน กับ “การมีส่วนร่วม”

การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับ “บุคคล” ที่กระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ หรือประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นต้องเกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรม แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ และข้อกังวลก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่ามีส่วนร่วม (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้าง, 2563) เป็นผลมาจากความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงในลักษณะความเห็นพ้องต้องกันและต้องนำความคิดริเริ่มไปปฏิบัติ คนในชุมชนมาร่วมกันควรตระหนักว่าการดำเนินการทั้งหมดหรือการดำเนินการทั้งหมดที่ดำเนินการโดยกลุ่มหรือในนามของกลุ่มจะดำเนินการต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรวัฒนกร, 2548)

นอกจากนี้ คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินผลโครงการต่าง ๆ ในท้องถิ่น นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นโครงการ รวมถึงศึกษาสภาพปัญหา การวางแผน

การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหาร ติดตาม ประเมิน และ
หาผลประโยชน์จากโครงการการมีส่วนร่วมเพื่อคืนพลังแห่งการพัฒนาให้ประชาชนมีส่วนร่วม
ในการกำหนดอนาคตของตนเอง (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง, 2546)

หลักการมีส่วนร่วม: จิตสำนึก คุ่มค่า เป้าหมายร่วมกัน

การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากแนวคิดของการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้
เสียหรือผู้มีส่วนได้เสียมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มี
ผลกระทบต่อชีวิตของประชาชน รวมทั้งนำความคิดเห็นมาพิจารณากำหนดนโยบาย
การตัดสินใจและการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน
และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมีหลักการดังนี้ (นนทิ
ยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, 2546)

1. จิตสำนึกและความรับผิดชอบ หลักการสำคัญที่องค์กรภาครัฐ เอกชน และ
ภาคประชาสังคม ให้มีโอกาสในการตรวจสอบ ซึ่งจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบสาธารณะ และ
ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อแสดงความรับผิดชอบ จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักนิติ
ธรรมและความโปร่งใส

2. ความคุ้มค่า โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมในการจัดการและการใช้
ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน ตลอดจนรักษาสิ่งแวดล้อมและ
สามารถแข่งขันกับบุคคลภายนอกได้

3. เป้าหมายและวิธีการของการวางแผนแบบมีส่วนร่วม อาจเป็นได้ทั้ง
เป้าหมายและวิธีการ แบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องมีการบูรณาการที่เข้มแข็งทำให้คนส่วนใหญ่มี
ความรู้สึกเป็นเจ้าของ สร้างความรับผิดชอบและประโยชน์ของกลุ่มร่วมกัน

อีกทั้ง การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับกิจกรรม หากเป็น
การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง ประชาชนควรมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและ
ทุกขั้นตอน ดังนี้ (ศกรินทร์ สุวรรณโรจน์, 2543); (รศ. ยานภิศ รัชตะวรรณ และคณะ, 2561)

1. การจัดบุคลากรทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยกำหนดหลักการที่จะบริหาร
จัดการในรูปแบบของการบริหารทีม แนวทางการมีส่วนร่วมโดยให้ทุกคนในหน่วยงานทำงาน
ร่วมกัน

2. การดำเนินการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการบริหารตาม
กิจกรรมปกติ เช่น การวางแผน การตั้งเป้าหมาย การแบ่งงาน การมอบหมายหน้าที่
การมอบหมาย งานติดตามผล การแก้ปัญหา เป็นต้น โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด
พิจารณา และตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกัน

3. การพัฒนาทีมงาน เป็นขั้นตอนการทำงานเป็นทีม ร่วมกันพัฒนาทีมงาน โดยดำเนินการ ประกอบด้วย การร่วมทำงานเป็นทีม ได้แก่ ประชุมร่วมกันเพื่อศึกษาหรือทำความเข้าใจหน้าที่ของทีมงานหรือหน่วยงานว่าหน้าที่ของหน่วยงานนั้นคืออะไร เป้าหมายอย่างไร นโยบายเป็นอย่างไร หน้าที่ของแต่ละคนคืออะไร โดยให้ทุกคนรู้หน้าที่ของตน กำหนดเป้าหมายงานและมาตรฐานงานให้ชัดเจน และกำหนดให้ทุกคนได้พบกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเพื่อตัดสินใจ เรียกได้ว่าทุกคนรู้งานและการทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ในขณะที่การพัฒนาทีมงานโดยทำเป็นลำดับขั้นตอนพิจารณาปัญหาร่วมกัน พิจารณาว่าปัญหาในการทำงานมีอะไรบ้าง กับทุกคนระดมสมองเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น การระดมสมองเป็นความคิดทั่วไป เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้มีโอกาสนำเสนอปัญหาต่าง ๆ ที่ ประชุม จึงจัดกลุ่มปัญหาและจัดลำดับความสำคัญ ในการศึกษาปัญหาอาจศึกษาข้อมูลหรือสถิติต่าง ๆ และกลยุทธ์ในการพัฒนาทีมงาน เป็นการใช้กระบวนการแบบกลุ่ม กระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมที่มีขั้นตอน ซึ่งก็คือการสร้างอุดมการณ์หรือความทะเยอทะยานร่วมกัน นำอุดมการณ์ไปปฏิบัติ การประเมินตนเองว่าคุณยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่มได้ดีเพียงใด การพัฒนาดำเนินตามอุดมการณ์ที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินการใด ๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์ได้นำไปสู่การแลกเปลี่ยนและความเข้าใจร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Bouneaw, J., 2007) ในด้านจิตใจและอารมณ์ของแต่ละบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม ผลของการมีส่วนร่วมดังกล่าวคือการกระตุ้นให้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มด้วยความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม (Keith, D. D., 1972) การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นจากความปรารถนาของจิตใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมเฉพาะ เพื่อให้ส่งผลต่อความต้องการสอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคมของกลุ่ม การจัดกิจกรรมให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และทัศนคติของบุคคล เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ (Worapradit, S., 2010) เพราะกระบวนการพัฒนาอย่างเสรีตามหลักการประชาธิปไตยต้องมาจากการมีส่วนร่วมของทุกคน กระบวนการมีส่วนร่วมจึงแสดงให้เห็นถึงความตระหนัก ความต้องการ และคุณค่าของประชาชนที่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงาน และการตัดสินใจของรัฐบาลภายใต้เป้าหมายเดียวกันโดยใช้กระบวนการสื่อสารสองทางเพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสมและรับการสนับสนุนจากประชาชน (Creighton, J. L., 2005)

“หลักสารณียธรรม 6” สู่ การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

สารณียธรรม เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องการปฏิบัติตัวของผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น ครอบครัวจนถึงบ้านเมือง หรือแม้แต่ในระดับโลก (สามารถ มั่งสัง, 2562) ซึ่งสารณียธรรม 6 เป็นคุณธรรมที่ทำให้เราไม่เห็นแก่ตัว แต่จะคิดถึงคนอื่น

มีน้ำใจต่อผู้อื่น เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น จดจำซึ่งกันและกัน เชื่อมโยงผู้คนด้วยความเมตตา เป็นแหล่งพลังอันยิ่งใหญ่ที่สามารถสร้างความเจริญรุ่งเรืองได้ ความก้าวหน้าและความมั่นคงที่จะเกิดขึ้น และเป็นสิ่งที่สมาชิกทุกคนในสังคมควรตระหนัก ดูแล และสร้างสรรค์ร่วมกันให้มากที่สุด ดังนี้ (วีรศักดิ์ สุรเมธี, 2555)

1. เมตตาเมตตาโนกรรม เป็นความคิดที่ดี มองโลกในแง่ดี มีความหวังดี มีความปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่เรื่องสร้างสรรค์ให้กัน ไม่มีความหึงหวงไม่มีอคติ ไม่มีการแค้นแค้นไม่มีความแค้น รู้จักการให้ออกาสซึ่งกันและกันและให้อภัยซึ่งกันและกันเสมอ

2. เมตตาเวทิจิกรรม พูดแต่สิ่งดี ๆ พูดด้วยความรัก ความปรารถนาดี รู้จักพูดให้กำลังใจกัน เมื่อมีคนต้องเผชิญกับความทุกข์ ความผิดหวัง หรือความทุกข์ยาก โดยไม่ต้องพูดซ้ำ เมื่อมีคนต้องล้ม อย่านินทาใส่ร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดคำแนะนำที่ดีและมีประโยชน์ พูดอะไรก็อย่าโกหก

3. เมตตากายกรรม ทำดีต่อกัน สนับสนุนและช่วยเหลือกันทางกายด้วยความนอบน้อม รู้จักให้เกียรติ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ทนทุกข์ ทำสิ่งที่ถูกต้องกันตลอดเวลา

4. สาธารณโภคี แบ่งปันโชคลาภที่ร่วมกัน แสวงหาร่วมกันกระทำการอย่างเป็นธรรม แม้จะได้กำไรเพียงเล็กน้อย แต่แจกจ่ายเพื่อร่วมกันบริโภค คือ แบ่งปันความสุขและความทุกข์ร่วมกัน

5. สีสสามัญญตา ประพฤติสุจริตในความดีอย่างสม่ำเสมอ ประพฤติตนมีระเบียบวินัยเหมือนผู้อื่น ไม่ประพฤติในทางที่แตกแยกจนถูกผู้อื่นรังควานหรือดูหมิ่นหมุ่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา มีความเท่าเทียมกันในความคิดและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ปรับความคิดเห็นของคุณให้มีเหตุผลและถูกต้องเหมือนคนอื่น ๆ และกลุ่มที่อยู่ภายใต้และส่งผลในทางที่ดีด้วยความเคารพต่อเหตุผล ยึดมั่นในหลักการความดีเป็นอุดมคติอย่างต่อเนื่อง

หลักสาราณียธรรม 6 เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมด้วยคุณค่าและประโยชน์ทำให้คนในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่งและปลอดภัย คนในชุมชนมีเสรีภาพ ภราดรภาพ และมิตรภาพ มีความรักสามัคคี ให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน สร้างสภาวะทางศีลธรรมของชุมชน คือการรู้จักรักสามัคคี ซื่อสัตย์ ยุติธรรม และกตัญญู อันเป็นการสร้างบรรยากาศให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดไป (พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิ์ศรีสม), 2563)

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาเรื่อง หลักสารณียธรรม: บทสังเคราะห์เพื่อการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามหลักสารณียธรรม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้และวิเคราะห์การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามหลักสารณียธรรม พบว่า มีองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. ความรักและความสามัคคี คือ การกระทำประกอบด้วยความรักความสามัคคี ความปรารถนาดีต่อทุก ๆ คน
2. พูดจาไพเราะและอ่อนหวาน คือ การพูดจาด้วยคำไพเราะ พูดจาสุภาพ อ่อนโยน พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี พูดให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
3. คิดดี คิดบวกและสร้างสรรค์ คือ การมีความคิดดี คิดบวก มีความคิดสร้างสรรค์ ร่วมกันคิดและร่วมกันทำ ทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่เป้าหมายตามที่ประชาชนในชุมชนต้องการได้
4. ไม่แบ่งแยกและยุติธรรม คือ การไม่แบ่งแยก มีความยุติธรรม มีความรักความสามัคคีและอยู่ร่วมกัน

5. การรักษากฎและกติกา คือ ความเป็นระเบียบวินัย มีความมั่นคงปลอดภัย น่าเชื่อถือ มีความเคารพต่อกัน ทำให้ง่ายต่อการพัฒนาชุมชน ประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุข

6. ร่วมคิดแผนพัฒนาชุมชน คือ ประชาชนร่วมกันคิดแผนพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์และมีความคิดเห็นเหมือนกัน และปราศจากความขัดแย้ง

สรุป

การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านที่ดีขึ้น การพัฒนาแต่ละครั้งต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เพราะจะแสดงปัญหาที่แท้จริง สามารถแก้ปัญหาและวางแผนพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามหลักสราณียธรรมเป็นการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ของตนเองแบบมีส่วนร่วม ช่วยซึ่งกันและกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน โดยการนำหลักสราณียธรรมเข้ามาใช้ในการร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน เพื่อให้เกิดความระลึกต่อกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามารถคิพร้อมเพรียงกัน นอกจากนี้ผู้คนหรือชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย และมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินโครงการต่าง ๆ เพื่อคืนพลังแห่งการพัฒนาให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของชุมชนตามหลักสราณียธรรม ได้แก่ ความรัก สามัคคีและปรารณาดี การพูดจาด้วยคำไพเราะและสุภาพอ่อนโยน คิตติคิตบวกและสร้างสรรค์ ไม่แบ่งแยกและยุติธรรม รักษากฎและกติการ่วมกัน และแสดงความคิดเห็นที่ปราศจากความขัดแย้ง

บรรณานุกรม

- กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. (2559). แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 - 2564. กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. (2564). ชุมชนและการพัฒนาชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 22 สิงหาคม 2564 จาก <http://www.human.cmu.ac.th/home/hc/ebook/006103/lesson10/02.htm>
- นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. (2546). การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- นิพัฒน์ ชัยวรมุขกุล. (2555). การพัฒนาคืออะไร. เรียกใช้เมื่อ 19 สิงหาคม 2564 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/485293>
- ปกรณ์ ปรียากร. (2538). ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพานิช.

- พระบุญโชค กิตติสาร (คำภีระ). (2555). ประสิทธิภาพการบริหารการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี. ใน (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม). (2563). การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7(4), 132-143.
- พระราชวรมนี, (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2530). ทางสายกลางของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระสมุห์อมร อมโร (สีดำ) และคณะ. (2562). หลักสาราณียธรรม : แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(4), 1726-1742.
- ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรวัฒนกร. (2548). การส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่นในการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา.
- ยุทธนา กาเต็ม. (2563). การพัฒนาชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ (UN). วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 15(2), 257-264.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2538). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ไทยอเนกเคราะห์ไทย.
- รศ.ยานภิกษ รัชตะวรรณ และคณะ. (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุขภาพ. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 11(1), 231-238.
- รุ่งกานต์ ปราษญัศร์ภูมิ. (2555). การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม. เรียกใช้เมื่อ 18 สิงหาคม 2564 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/77448>
- วชิรวัชร งามละม่อม. (2558). แนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 18 สิงหาคม 2564 จาก http://learningofpublic.blogspot.com/2015/09/blog-post_28.html
- วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. (2551). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนการตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- วีรศักดิ์ สุรเมธี. (2555). สาราณียธรรม 6. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2564 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/460447>
- ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์. (2543). การปฏิรูปการศึกษากับการพัฒนาวิชาชีพครู. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู.
- สนธยา พลศรี. (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

- สามารถ มั่งส้าง. (2562). สารานุกรม 6 : หลักการในการอยู่ร่วมกัน. เรียกใช้เมื่อ 24 สิงหาคม 2564 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9620000029668>
- สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. (2546). รายงานการสังเคราะห์สารนิพนธ์บัณฑิต กองทุน หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ กระทรวงศึกษาธิการ, ทบวงมหาวิทยาลัย.
- สุมิตร สุวรรณ. (2554). รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้าง. (2563). ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน. เรียกใช้เมื่อ 18 สิงหาคม 2564 จาก http://nongchang.go.th/public/list_upload/backend/list_637/files_1574_1.pdf.
- Batten, T. R. (2021). Community development. Retrieved August 22, 2021, from <http://www.human.cmu.ac.th/>
- Bouneaw, J. (2007). The Participation in Research for Locally. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Creighton, J. L. (2005). The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement. San Francisco: Jossey Bass.
- Keith, D. D. (1972). Human behavior at work human relations and organization behavior. New York: McGraw-Hill.
- Worapradit, S. (2 0 1 0). Community Participation Division of Information Technology Office of the Non- Formal and Informal Education Trat Province. Trat: Office of the Non - Formal and Informal Education Trat Province.